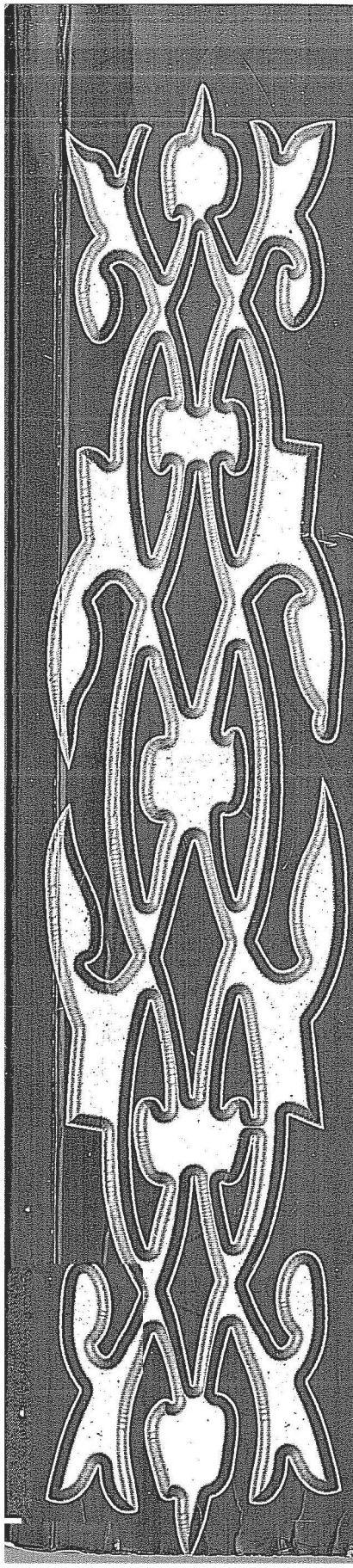

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YETMİŞ BEŞİNCİ YILI

ADANA VALİLİĞİ - ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ

III. ULUSLAR ARASI ÇUKUROVA HALK KÜLTÜRÜ BİLGİ ŞÖLENİ (SEMPOZYUMU)

BİLDİRİLER

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 75. YILI
DOLAYISIYLA ADANA VALİLİĞİNCE
YAYIMLANMIŞTIR
ADANA 1999

III. ULUSLARARASI ÇUKUROVA HALK KÜLTÜRÜ BİLGİ ŞÖLENİ

30 Kasım – 2 Aralık 1998
Adana

BİLGİ ŞÖLENİ ONUR KURULU

Oğuz Kağan KÖKSAL
Adana Valisi

Prof. Dr. Can ÖZŞAHİNOĞLU
Ç.Ü. Rektörü

Halil AVCI
Adana Kültür Eğitim ve Sanat Vakfı

BİLGİ ŞÖLENİ DÜZENLEME VE YÜRÜTME KURULU

Dağıstan KILIÇASLAN
Adana Vali Yardımcısı

Prof.Dr. Ünal ZORLUDEMİR
Ç.Ü. Rektör Yardımcısı

Bilgi Şöleni Sekreteri: Doç.Dr. Erman ARTUN
Ç.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Prof.Dr. Mine MENGİ
Ç.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Prof.Dr.Ş.Halûk AKALIN
Ç.Ü.Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Hasan ERZURUMLUOĞLU
Adana İl Kültür Müdürü

DADALOĞLU'NUN ŞİİRLERİNDEKİ TARİHİ OLAYLAR ve BU OLAYLARDA YER ALAN ÖZEL KİŞİ ADLARI

Yrd.Doç.Dr.Nevin AKKAYA*

Halk şiirimizin bilgi kaynağı bağlamında veriler sunduğu önemli alanlardan biri de tarih ve tarihi kişilerdir. Tarih kitaplarına yansımamış birçok kişi ve olayı halk şairlerinin dizelerinde bulmak mümkün olmuştur. [1]

Halk şiirinin ikinci altın çağı altın sayılan XIX. yüzyılın çeşitli tarihi, sosyal, siyasal olayları saz şairlerinin dizelerinde geniş bir açılım yaratmıştır. Yoğun savaş, sefer, bozgun ve imparatorluğun çözülmesi gibi halkın hafızasında yer etmiş olan önemli olayların kahramanlarına bu dizelerde rastlamak mümkündür.

XIX. yüzyıla damgasını vuran halk ozanlarından biri de Dadaloğlu'dur. Dadaloğlu'nun özellikle kavga şiirlerindeki tarihi unsurların esasını Osmanlı İmparatorluğu'nun Güneydoğudaki aşiretleri iskana zorlaması, aşiretlerin Osmanlı'ya karşı verdiği mücadele oluşturur. Aşiretlerin kendi aralarındaki savaşlar da aynı ölçü de önemli bir yer tutar. Elbette yoğun olayların yer aldığı şiirlerde zengin bir şahıs kadrosuna da rastlanır.

1866 yılında o zamana kadar hiçbir şekilde iskanlarına muvaffak olunamamış olan Güneydoğu Anadolu'daki aşiretlerin teskin ve iskan işi ele

---

*Balıkesir BAÜ Necatibey Eğitim Fak.Türkçe Eğitimi Öğr.Öğretim Üyesi.

[1]Yard. Doç. Dr. Nevin AKKAYA, **Halk Şiirinde Özel Adlar Dizini**,(basılmamış doktora tezi), s. 12

alındı. Bunun için oldukça geniş komisyon teşkil edildi. Adı Fırka-i Islahiye idi, emrinde askeri bir birlik de bulunmaktaydı. Başında Derviş Paşa'nın bulunduğu bu heyette Cevdet Efendi (Paşa) de vardı. Fırka-i Islahiye hareketinde ilk hedef, isyan ve karışıklık yatağı olan ve devlet nüfuzunun hiçbir zaman varamadığı Kozan Dağı ve Çukurova'da olan aşiretleri tenkil ve sonra iskan etmekti. 1863'de teşkil edilen bu askeri fırka, IV. Ordu Müşiri Derviş Paşa emrine verildi. Bu harekatta hiçbir zaman nüfusa kaydedilmemiş aşiret topluluklarını nüfusa kaydederek ordu için taze askeri kuvvet olarak istifade etmek düşüncesi, bu iskan işinden beklenen faydalar arasındaydı.[2]

Güneydoğu'da konar-göçer aşiretlerin en güçlü olanlarından Avşar boyuna mensup Dadaloğlu ve aşireti ise her ne amaçla olursa olsun bu uygulamadan hoşnut değildirler. Bütün Avşar'ın ve diğer Türkmen göçerlerin dili, sözcüsü olan Dadaloğlu, Fırka-i Islahiye hereketinin kumandanı Derviş Paşa ve Osmanlılar hakkındaki düşüncelerini;

Derviş Paşa gayrı kına yakınsın
Böbür böbür dört bir yana bakınsın
Amma bizden gece gündüz sakınsın
Öc alırız ilk fırsatı bulanda

Şu Feke'nin hanımları
Kara bilmez alınları
Kör olasın *Derviş Paşa*
Hep dul kodun gelinleri

Derviş Paşa yaktı yıktı illeri
Soldu yurdumuzun bütün gülleri
Karalar geydik de attık alları
Altınımız geçmez akçe, tunc oldu

Malım mülküm seyfi gözlüm kalınca
Kaypak Osmanlılar size aman mı

söyleyişleriyle dile getirir.

---

[2]Cengiz ORHONLU, Osmanlı Imparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı, İst. 1987,Eren Yayınevi, s. 115

Son Kozanoğlu beylerinden olan Küçük Ali Oğlu Bey, devlete karşı ayaklanmış, üzerine gönderilen Osmanlı komutanlarından Halit Paşa komutasındaki orduyu yenmiştir.

Küçük Ali Oğlu Halit Bey uzun süre devleti uğraştırmıştır. Beylanlı Mustafa Paşa; Küçük Ali Oğlu ve öteki aşiret beylerinin ortadan kaldırılması için çok uğraşmıştır.[3] Bu tarihsel olayların ve tarihsel kişilerin Dadaloğlu'nun şiirlerine yansıması şöyledir:

Bozok Han'dan sürer gelir ötesi
Özer Oğlu, Seyfi Han'dır atası
Baz şahanlar sarı kaplan yuvası
Varılmaz yurduna *Küçük Ali Oğlu*

Âşık DADAL, varsın ünün söylensin
Haleb'in paşası sofrasını dürsün
Beylan'ın beyleri pekmezin satsın
Tuğlar sana lâyık *Küçük Ali Oğlu*

Zorunlu iskana karşı çıkan Dadaloğlu, İskenderun Payas'ta zindana atılır. Zindanda iken Dadaloğlu, dayısı Koca Nallı'nın Avşar olmadığına dair yemin etmesine çok alınır. Zindandan kaçar, Durmuş Paşa'yı ve aşiret erkanından kişileri ararken, aşiretin içinde bulunduğu anı dile getirir:

Derviş Paşa iskanı aşiret yasta
Kız gelin kalmadı hepisi yasta

Gene Kad'oğlu mu Maraş valisi
Uslandı mı Dalgıçlı'nın delisi
Ahmet Bey de Elbeyli'nin ulusu
Kolu bağlı İstanbul'a gitti mi[4]

Koca Nallı'nın dayısı olduğunu, ona kırgınlığını ve İran'da saltanat süren Avşar Türkmen hanedanının soyunun Nadir Şah'tan geldiğini vurgularken gurur ve kırgınlık içiçedir:

Kabaktepe asıl köyüm
Nadir Şah' tan gelir soyum
Koca Nallı benim dayım

---

[3]Cahit ÖZTELLI; **Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloğlu**, İst. 1984, Özgür yayın, s. 173-175
[4]Hilmi DULKADIR; İçel Kültürü, Yıl:9, Sayı:42, Kasım 1995, s.23

Avşarlıktan çıktı m'ola[5]

Avşarlar içinde Türkmenaliler (Türkmenler de denir) denen bir oba vardır. Şair iki aşiret arasındaki kavgayı dile getirirken Türkmen Oğlu'nu, Avşar beylerini, savaşçıların adlarını zikrederek şöyle övmektedir:

Ali Paşa'm her ülkeyi bağladı
Ah etti de torun deyi ağladı
Her obadan üç beş yiğit hoğladı
Siftah hoğlayan da bir *Türkmen Oğlu*

Kara Ahmet, der gel etme inadı
Bıldır deden dedemizi sınadı
Benim koğduğumun kalkmaz kanadı
Çekerim çengeni, der, *Türkmen Oğlu*

Gezdir *DADALOĞLU*, kır atı gezdir
Nalları dökülmüş, yeniden düzdür
Kargının ucuna Maşallah yazdır
İlet *Sadık Beye* ver *Türkmen Oğlu*

Aşiretin ileri gelenlerinden Sait Battal'ın ve padişah tarafından İstanbul'a çağırılan Elbeyli aşiret beyi Osman Paşa'nın adını anarken onların yiğitliğini över:

Bitmesin ekini, selvi söğüdü
Sait Battal hiç içinde yoğudu
Fino fesli, dal püsküllü yiğidi
On kişiye yamaç ucu Avşar'ın[6]

DADALOĞLU'm der, oradan geçerse
Elbeyli, Avşar'dan yolun aşarsa
Akan kanlı Murad köpük saçarsa
Sait Battal gibi er var önünde

Memicioğlu ceritlerin ağasıdır. Memicioğlu kışın Adana-Ceyhan'da yaşar, yazın Binboğa'ya çıkardı. Bu sıralarda Avşarlar sürgündedir.

---

[5]Hilmi DULKADIR; a.g.e., s.24
[6]A.Zeki ÖZDEMIR; Avşarlar ve Dadaloğlu, Dayanışma Yay., I.Baskı, Nisan 1985 Ankara, s.211

Memicioğlu daha önce Avşarlar'a kaptırdığı yurdunu ele geçirir.[7] Bunun üzerine Dadaloğlu, söylediği taşlamada,

Bire *Memicioğlu*'m unutma bunu
Lorşun benim derdin hanıya Hunu
Unuttun mu kuzum geçen günleri
Yalman kalpak geyer idi beyleri

Emmim *Hacı Osman* böyle söyledi
Altı Türkmen beyi, Avşar yediydi
Firenk barutlu da Macar tüfekli
Ölen öldü hesap edin sağları

Avşarlarla ceritler arasındaki mücadeleyi anlatır.

Yavuz Sultan Selim Mısır seferi için Çukurova'dan geçerken Avşarlar'a bazı ayrıcalıklar vermiştir.[8] Yavuz Sultan Selim'i anarken,

Koca Payas bu oyunu çok gördü
Yedi dağ üstüne ordusun kurdu
Yavuz Sultan Selim korkup da verdi
Bey baban zorundan aldı tuğları

biraz da abartarak Osmanlı İmparatorluğu'yla aşiretlerin ilişkilerine değiniyor.

Reyhanlı aşiret beyi Mürsel Oğlu Haydar Bey Avşar beyi Mirza Oğlu'na haber göndererek toprak ister.[9] Mürsel Oğlu'nun yenilmesi üzerine Dadaloğlu Avşar beyinin isteği üzerine savaşın öyküsünü şöyle anlatır:

Mürsel Oğlu der de: Ey *Mirza Oğlu*
Evimden meydana çıkmam var, dedi
Binbir atlım var da ağalı, beyli
Onların maşkına bakmam var, dedi

Mirza: savaş paklar işin sağını
Küküm ettim Kürdistan'ın beyini
Başına yıkarım Beyrut dağını

[7]A.Zeki ÖZDEMIR; a.g.e., s.171
[8]Cahit ÖZTELLI; a.g.e., s.180
[9]A.Zeki ÖZDEMIR; a.g.e., s.222

Yazın Andırın'a dökmem var, dedi

Apalak, Avşar boyunun yiğit savaşçısıdır, onbeş oğlu vardır. Hasan da bunlardan biridir. Apalak, oğlu, Alişanlı Beyi ve Alişanlı Türkmenlerinden savaşçıları överken bizzat adlarını da zikreder:

Hersinen mi geldin hey beyin oğlu
Zannettin *Hasan*'ın kolları bağlı
On beş oğlum vardı, başları tuğlu
Yürün aslanlarım, derdi *Apalak*

Ordu geldi karşımıza düzüldü
Alnımıza kara yazı yazıldı
Yekbıyık vuruldu, ordu bozuldu
Kırın aslanlarım, derdi *Apalak*

DADALOĞLU'm söylemezdin hileyi
Alişanlı beyi buldu belâyı
Varup da düşürdü *Halit Köle'* yi
Vurun aslanlarım, derdi *Apalak*

Fırka-i Islahiyye geldiği zaman Doğu Kozan, Kozanoğlu Yusuf Ağa'nın yönetimindedir. Mareşal Derviş Paşa'nın yönetiminde Osmanlı ordusu da İstanbul'dan gelir. Yusuf Ağa'nın iskan için öne sürdüğü koşullar Derviş Paşa tarafından kabul edilir. Fakat Yusuf Ağa yine isyan eder, Yusuf Paşa'nın adının ve kişiliğinin Dadaloğlu'nun dizelerinde yansıması şöyledir.

Aşağıdan *Yusuf Paşam* geliyor
Düşmamına karşı koyan merd olur
Şahin kocasa da vermez avını
Aslı kurt yavrusu, yine kurt olur.

Cerit aşiret beylerinden Arslan Bey, aşiret beylerinden birinin oğlu Mirza Ali, Hacı Osman aşiret kavgalarında, Dadaloğlu'nun şiirlerinde yiğitlikleriyle yerini almış kahramanlardır:

Dolanayım Yarsuvat'ın yolundan
İçen ölmez Binboğa'nın gölünden
Arslan Bey'im Sar'aslan yolundan
Çek atın başını Urum'a doğru

Yar yerine indim, ana yoluna
Nâmeler gönderdim Anadolu'ya
Bizden nefes kalsın *Mirza Ali*'ye
Kanlı gömlek koç yiğide dondur bu

Karalar, Karalar ünlü Karalar
Davanızı ancak mahşer aralar
Hacı Osman tuttuğunu yaralar
Ulaştı hayfını aldı, Karalar

Yozgat'ta derebeylik yapan Çapanoğulları bir beyliktir. Çapanoğulları ile Kozanoğulları birbirleriyle sürekli bir rekabet içindedirler.

Halk edebiyatı şiir geleneğinde karşılıklı şiir söylemek bir gelenektir. Bu geleneğe uyarak Dadaloğlu da bu iki komutanı karşılıklı birbirlerine meydan okutur.

Necip Paşa:
Yozgat tarafından çıktı bir paşa
Görünen Avşar'ı yaktı ataşa
Dövüşün dövüşün de çıkaman başa
Sen de gönlünle gel, hey *Kozanoğlu*

Kozanoğlu:
Ben *Kozanoğlu'* yum, sırta kaçarım
Ağzımdan, burnumdan köpük saçarım
Bir varırsam, bin taneni biçeri
Beri gel, hasmını gör, *Necip Paşa*

Necip Paşa:
Yozgat tarafından çıktı bir paşa
Görünen Avşar'ı yaktı ataşa
Dövüşün dvüşün de çıkaman başa
Sen de gönlünle gel, hey *Kozanoğlu*

Kozanoğlu:
Ben *Kozanoğlu'* yum, sırta kaçarım
Ağzımdan, burnumdan köpük saçarım
Bir varırsam, bin taneni biçerim
Beri gel, hasmını gör, *Necip Paşa*

Avşar Beyi, İstanbul hükümetince çağrıldığı için emre uyarak gidiyor. Uzun zaman geçmesine rağmen Bey geri dönmüyor. Aşiret sızlanıyor, sabırsızlanıyor. Dadaloğlu'nun aşireti yatıştırmak için söylediği şiirde Osmanlı Padişahı Sultan Hamid'in adı da anılır:

Çıksın *Sultan Hamit* seyrana çıksın
Sığasın sırtını, aslana baksın
Hil'atlar geydirsin, çelenkler soksun
Ordan efendimizi tez alın gelin

Anadolu'nun orta yerinde kuvvet bulan Çapanoğlu, Yozgat'ın eski beylerindendir. Avşarlar'ın bir bölüğü de Yozgat'ta iskan edilmişti. Çapanoğlu ile Avşarlar'ın ilişkileri de zaman zaman dost, zaman zaman da düşmanca sürmüştür.

Davetçi gönderir şol Çapanzade
Gayet sever, muhabbeti ziyade
Silinsin, süprünsün, döşensin oda
Zayıftır vücudu, uz alın gelin

DADALOĞU'm yine çoştu, çağladı
Ak üstüne karaları bağladı
Firkat odu yüreciğim dağladı
Ben ölem de *Çaparoğlu* utansın

söyleyişleriyle Çapanoğlu ile ilişkiler dile getirilmiştir.

Zorunlu ve zaman zaman haksız gelişen iskan siyasetinden acı çeken Avşar boyu ve Dadaloğlu, iskanı dile getiren şiirlerin çoğunda Derviş Paşa'ya beddua etmiştir.

Avşarlar'ı Kayseri'nin Bozoklu bölgesine iskan eden Osmanlı paşası Mecit Paşa'yı da aynı beddua ile anar:

Gine göründü Anavarza Kalesi
Hiç gitmiyor aşiretin belâsı
İlâhi *Mecit Paşa* Hak'tan bulası
Çukurova kildi beyler nic'oldu

Avşarlar Yozgat dönüşünde Necip Paşa tarafından gönderilen Gemerekli Cadıoğlu tarafından sıkıştırılır. Avşarlar Cadıoğlu'nu mağarada bozguna uğratırlar. Dadaloğlu, bu olayı ve kişileri şöyle anlatır:[10]

Küçük Hacı ile *Gök Ahmet* geldi
Elaman vermedi, hepsini kırdı
Her birine temiz bi boya vurdu
İstanbul'a gitti şanı beylerin

Ali Bey oğlu *Deli Osman Ali*
Alayından zorba idi *Zor Veli*
Bağrını kuşuna verdi *Seyf Ali*
Etten kale oldu canı beylerin

Yaşa *DADALOĞLU*'m, sen binler yaşa
Cadı Oğlu düşürdü şol Aslantaş'a
Yarasının ünü gitti Maraş'a
Necip Paşa'm çifte çeksin tuğları

Avşarlar, Yozgat-Bozok'a sürgün edilmişlerdir. O sıralar Bozok'ta Pehlivanlı aşireti vardır. Bu aşiretin en güçlü adamı da, başkanları Abidin Paşa'dır. Abidin Paşa, Avşar güzellerinden Kamer'le evlenir, oğulları olur. Gün olur, Abidin Bey'in Avşar'la arası açılır, savaş olur.

Bu savaşta Avşar'ın Torun obasından Mühazimoğullarından Tırnaksız Ahmet Paşa, Abidin Paşa'yı vurur. Bir süre sonra Abidin Paşa ölür.[11]

Dadaloğlu, Abidin Bey'in ağzından oğullarının ve adamlarının adlarından söz ederek üzüntülerini dile getirir:

Büyüle imiş de benim kaderim
Karaları bağlasın da pederim
Öksüz kaldı bey *Yusuf*'um, *Haydar*'ım
Kafesinde tor şahinim ağlasın

Böyleymiş kaderde yazılan yazı
Hepten *Tülek Hasan* yelledi bizi

[10]Hilmi DULKADIR, "Avşar Elleri", İçel Kültürü,, S.41, s.10
[11]A. Z. ÖZDEMIR, a.g.e., s. 275

Evvel ezel sadıksın dayım kızı
Top zülüflerini yolar ağlasın

Dokuz boğumdur da kargımın boyu
Düşmana at katmak ecdadımın huyu
Gitti gelmedi, nice oldu, deyü
Abidin Bey'im, deyü anam ağlasın

Mıstık paşa, Küçük Ali Oğulları'ndan Halil Paşa'nın küçük oğludur. Ağabeyi Dede Bey'in Adana Valisi Beylanlı (Belenli) Mustafa Paşa tarafından idam edilmesi üzerine Payas Sancağı Adana Beylerinin eline geçmişti. Mıstık Paşa henüz çocuktu.

Mıstık Paşa ve ailesi, Fırka-i İslahiye zamanında hile ile ele geçirildi. Mıstık Paşa'nın sürgünü ile Küçük Ali Oğulları'nın sonu gelmiş oldu.[12]

Dadaloğlu ona olan sevgisini ve bu olayı şöyle anlatır:

Gine tuttu Gâvur Dağı boranı
Hançer vurup acarladın yaramı
Sana derim, *Mıstık Paşa* öreni
İçindeki bunca beyler nic'oldu

Mıstık Paşa gitmiş odası yaslı
Hatunları vardı hep turna sesli
Top top zülüflü de İstanbul fesli
Usul boylu hatunların nic'oldu

Halk ozanları, yüzyıllar öncesinden günümüze sesiyle sazıyla gelen ve bu süreç içinde gittikçe değer kazanan müstesna kişiliklerdir. Yunus, Karacaoğlan, Köroğlu, Pir Sultan, Dadaloğlu gibi ozanlar bu müstesna kişiliklerin içinde farklı bir yere sahiptirler.

XIX. yüzyıl halk ozanı Dadaloğlu'nun şiirlerine bakıldığında o dönemin tarihsel gerçeklerinin zengin kişi kadrosuyla birlikte, bu zengin özel adlar dizini içinde bir kısmının kimliği açıktır, bir kısmının kimliği ise varsayımlarla açıklanır. İleriye dönük yıllarda yapılacak çalışmalar, bu kişiler ve olaylar hakkında daha aydınlatıcı olacaktır.

---

[12]A. Z. ÖZDEMIR ,a.g.e., s. 166

KAYNAKÇA

AYHAN, Aydın : Balıkesir ve Çevresinde İskan Hareketleri Manavlar, Yörükler ,Çepniler, Türkmenler, Muhacirler, Karşı Yayın, I.Baskı, Ankara 1997.

DANİŞMEND,İ.Hami: İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, IV.Cilt, İstanbul 1961.

DULKADİR, Hilmi :"Avşar Elleri" İçel Kültürü, Sayı: 40-53, Yıl:9-10-11.

EREN, Muharrem : Kocaavşar Köyü ve Tarihte Avşarlar, MEB Yayınları, I.Baskı, İstanbul 1992.

ERÖZ, Mehmet :Yörükler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1991.

IŞIK, Mahmut : Afşarlar Tarihi-Yetiştirdiği Şahıslar-Folkloru, Ankara 1963.

MAKAL, Tahir Kutsi : Dadaloğlu, İstanbul 1974.

ORHONLU, Cengiz : Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskan Teşebbüsü/ 1691-1696, İstanbul 1963.

ÖZDEMİR, Ahmet Z.: Avşarlar ve Dadaloğlu, Dayanışma Yayınları, I.Baskı, Ankara 1985.

ÖZTELLİ, Cahit : Köroğlu Dadaloğlu Kuloğlu, II.Baskı, İstanbul 1984.

SAKAOĞLU, Saim : Dadaloğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

SÜMER, Faruk : Oğuzlar(Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1992.

YALGIN, Ali Rıza : Cenupta Türkmen Oymakları I-II, Ankara 1977.